

Ludvik Debeljak (1925–1946) in Zvonimir Žitnik (1922–1946)

LETA 1945 SKOZI GORICO V EBOLI, LETA 2025 IZ BARIJA NA SRBSKO POKOPALIŠČE V TRST

Erika Jazbar

Kripta na srbskem pokopališču v Trstu

Zgodba se piše leta 2025. Srbsko pravoslavno pokopališče v Trstu, 26. november, ura kosila. Pritisnil je mraz, zrak je čist, napovedujejo burjo. Zimsko sonce daje tišini zadnje tuzemske

postaje večstoletne skupnosti v Trstu poseben čar.

Pozvonim hišniku, ki živi ob vhodu, zmotim ga pri kosilu. Povem mu, kaj iščem, da prihajam iz srbskopравoslavne cerkve pri Rusem mostu in s pogovora s parohom Raškom Radovićem. Nameram mu predlagati, da se oglasim kdaj drugič, pa me prekine, kot da bi zaznal, da je nestrpnost velika. Izgine v hišo, se vrne s ključi, napotiva se do kripe.

Na lepo urejenem pokopališču s cipresami in starimi sivimi nagrobniki, nekaterimi tudi monumentalnimi, se kažejo tudi novi s pozlačenimi črkami. Kripta je pod večjo svetlo, skoraj belo marmornato ploščo s križem, ki jo je finansiral Slovenec, me poduči hišnik. S pomočjo umetne inteligence nato doma prevedem cirilico in srbsčino: kostnico je postavila srbska pravoslavna cerkvena občina v Trstu leta 2019, zanjo je prispeval Aleksander Bremec (1938–2013).

Hišnik odklene kripo in pokaže strmo lestev, ki vodi v globino. Tu so na obeh straneh skrbno zložene sive kovinske žare z napisanimi imeni v latinici. Med njimi bi moral biti tudi Ludvik Debeljak (1925–1946), 21-letni slikar in poročnik Slovenskega narodnega varnostnega zbora (SNVZ), doma iz okolice Sodražice. Deloval je v Postojni in v Trstu, prvič sem ga srečala, ko sem v *Goriškem listu* našla tri njegove skice Gorice. Skozi posoško mesto so ga na vozu in z visoko vročino odvedli maja leta 1945 na begunsko pot po Italiji,

Vhod srbskega pravoslavnega pokopališča v Trstu; v kripo so letos položili žare 93 umrlih v Eboli; na plošči piše, da je kripo finansiral Slovenec Aleksander Bremec.

umrl je v bolnišnici v Eboliu 6. julija leta 1946. Shiral je zaradi tuberkuloze.

Njegovo ime smo zasledili, ko smo nekaj ur prej v cerkvi sv. Spiridiona v Trstu skupaj s popom in njegovima mladima sodelavcema brskali po seznamu žar s posmrtnimi ostanki, ki so jih v režiji srbske cerkve v zdomstvu 10. oktobra 2025 iz Barija prepeljali v Trst. V Bari pa so prišle enkrat v povojnih desetletjih iz Battipaglie. Na tamkajšnjem nemškem vojaškem pokopališču so namreč pokopavali umrle v taborišču v sosednjem Eboliu.

Potrjena je bila tako domneva, da bi lahko bili med žarami, ki so dospele v Trst, tudi slovenski vojaki, ki so umrli v Eboliu.

Nekaj tednov pred Debeljakom, 10. junija 1946, je v Eboliu umrl tudi njegov prijatelj in sopotnik, umetnik, urednik in tiskar, 24-letni Ljubljčan Zvonimir Žitnik (1922–1946), podporočnik SNVZ, bralcem revije *Mladika* mogoče znan, saj sem v svojih prispevkih že povzela nekaj odlomkov iz njegovega dnevnika, ki ga je med vojno pisal na Primorskem, nato med begunsko potjo po vojaških taboriščih od Viška do Forlija in Ebolija. V tem nesrečnem kraju v pokrajini Salerno, ki ga je ovekovečil roman Carla Levija *Cristo si è fermato a Eboli*, je Žitnik utonil med plavanjem v namakalnem kanalu nedaleč od taborišča. Njegovega imena na seznamu žar, ki so jih položili v kripto v Trstu, ni.

V kripti tudi slovenski vojaki

Z negotovim korakom se spustim po lestvi v kripto, stopim na trdna tla, sonce osvetljuje prostor in napise na žarah. Preletim številna srbska imena in priimke, tudi nekaj ženskih je med njimi, gre za svojce interniranih vojakov. Naposled najdem Ludvika Debeljaka, na obeh straneh še peščico slovenskih imen, pa tudi več anonimnih žar, brez imena, ker

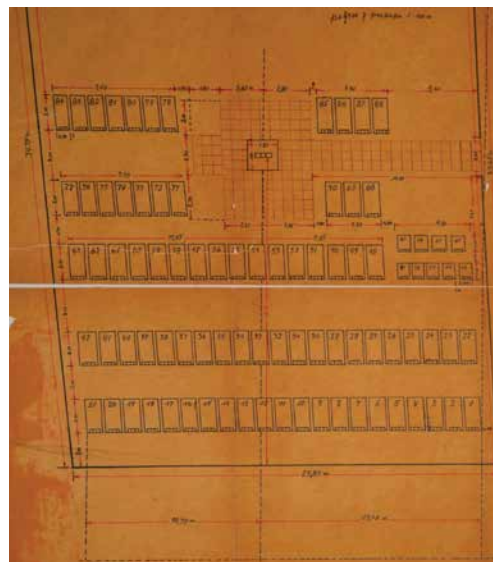
Žara v kripti s posmrtnimi ostanki Ludvika Debeljaka

jih med enim prenosom in drugim niso mogli več razbrati. Med njimi bi lahko bil tudi Zvonimir Žitnik, pravzaprav zelo verjetno je, da je med njimi.

Iz Barija so v Trst letos prenesli skupno 93 žar v glavnem vojakov, umrlih v vojaškem taborišču v Eboliu, ki je delovalo od septembra 1945 do aprila leta 1947. Bilo je pod britansko upravo, največje dotlej, namenjeno kraljevi jugoslovanski vojski. V taborišču je bilo 10 tisoč, po drugih

zapisih 14 tisoč v glavnem srbskih mož, ob njih tudi vojaki drugih jugoslovanskih narodnosti, med njimi približno tisoč je bilo Slovencev, vojakov SNVZ in slovenskih četnikov.

Umrle, tudi slovenske, so pokopavali v sosednji Battipagli, kasneje so jih prenesli v Bari, tu so ostali pozabljeni do leta 2019, ko so jih med urejanjem kostnice našli, čas je zabrisal sledove, odgovorni pri pokopališču niso vedeli, komu pripadajo posmrtni ostanki. Žare so zato prenesli na oddelek forenzične medicine univerze Aldo Moro v Bariju, da bi jih analizirali. Vojaške značke in raziskave so pokazale, da gre za vojake kraljeve jugoslovanske vojske in za nekaj civilistov, ki

Skica pokopališča umrlih v Eboliu z označenimi grobovi, med katerimi sta tudi Debeljakov in Žitnikov (www.eboli.org.au).

so umrli v taborišču Eboli. Takrat so se začela tudi srbska prizadevanja, da bi žare prenesli v Trst, kar je uspelo oktobra letos. Še v Bariju je žare blagoslovil Roman Fischer, srbski nadžupnik, ki odgovarja za Rim. Raziskovalno delo pa je vodila profesorica Alessia Leggio, ki se je za pokop v kripto pripeljala v Trst in je ganjeno sledila obredom.

Škof Andrej v Trstu

Meseca oktobra se je iz Züricha v Trst pripeljal srbski škof Andrej, ki odgovarja za srbske pravoslavne vernike v Švici, Italiji in na Malti, da bi na pokopališču sprejel in blagoslovil žare, preden so jih prenesli v kripto. O dogodku je objavil poročilo, ki med drugim takole pravi: "Po dolgih pogajanjih z italijanskimi oblastmi in upravami pokopališč, s

»Iz Barija so v Trst letos prenesli skupno 93 žar v glavnem vojakov, umrlih v vojaškem taborišču v Eboliju.«

Na pokopališču v Trstu je žare blagoslovil srbski zdomski škof Andrej, ki odgovarja za Švico, Italijo in Malto (foto škofov FB profil).

pomočjo profesorice forenzične antropologije Alessie Leggio iz Barija in Nikole Lukića iz Avstralije ter v sodelovanju s srbsko pravoslavno župnijo v Trstu so bili posmrtni ostanki podrobno analizirani in prepeljani v Trst.

Italijanska pogrebna služba iz Trsta je v petek, 10. oktobra 2025, prepeljala 93 kovinskih žar v Trst, kjer jih je škof Andrej skupaj z duhovniki, odgovornimi za cerkveno skupnost sv. Spiridiona, in verniki sprejel na srbskem pravoslavnem pokopališču. Po pogrebnem obredu so bile vse kovinske žare, na katerih so napisana imena in priimki teh tragično preminulih, urejeno položene v novo kripto znotraj srbskega pokopališča.

Ob tej priložnosti so prispeli tudi župniki iz Vicenze, Rima in Vidma, ki so skupaj s škofom darovali parastas. V svojem nagovoru je škof Andrej povedal, da je bil med begunci, ki so morali zapustiti domovino, tudi njegov oče, ki je emigriral v severno Nemčijo."

Nikola Lukich (Lukić) je avstralski Srb iz Sidneya, sin vojaka, ki je v Eboliju zbolel za tifusom in preživel. Že vrsto let išče

gradivo, podatke in piše članke in knjige o omenjenem vojaškem taborišču in usodah beguncev. Leta 2020 je snoval spletno stran www.eboli.org.au, kjer je na voljo 14.500 fotografij iz begunskega življenja, pa tudi

literatura in članki. Med drugim beremo tudi podatek, da je "pokopališče v Battipagli", ki so ga v letih 1945-1947 uporabljali za umrle v Eboliju, danes *Salerno War Cemetery* oz. vojaško pokopališče, ki se nahaja 15 kilometrov od Ebolija, v kraju Montecorvino Pugliano in je eno izmed vojnih pokopališč Commonwealtha. Najdemo pa tudi skenirano, sicer nedatirano in anonimno knjižico, ki so jo našli v Kanadi in v kateri je skica pokopališča z označenimi grobovi in seznamom (takrat še) 88 imen, med katerimi sta tudi Ludvik Debeljak in Zvonimir Žitnik.

Ludvik Debeljak in Zvonimir Žitnik

Po spletu zanimivih naključij je naneslo, da sem v decembrski številki revije *Zaveza* posvetila daljši članek nadarjenima umetnikoma, prijateljema in sopotnikoma Ludviku Debeljaku in Zvonimirju Žitniku, ki sta preživela vojno, leto po njej umrla v begunstvu v Eboliju ter bila pokopana tisoč kilometrov daleč od doma (*V Eboliju ugasnili mladi življenji nadarjenih umetnikov*, *Zaveza*, št. 138, december 2025). Objavljenih je tudi več izvirnih skic in risb, ki sta jih pripravila za različne begunske časopise in jih hrani Arhiv Studia slovenica. V tekstu pa ni navedbe kraja pokopa, saj je do odkritja v Trstu prišlo nekaj tednov po oddaji članka.

Ludvik Debeljak in Zvonimir Žitnik sta bila v množici Slovencev, ki so spomladi 1945 zapustili domovino in so na begunsko pot šli skozi "goriška vrata". Bila sta ilustratorja, slikarja, grafika, urednika. Postojno sta zapustila 21. aprila 1945 in se napotila v Ajdovščino, od koder sta se v koloni vojakov in civilistov 30. aprila začela pomikati po Vipavski dolini do Gorice in dalje v Krmin, kjer sta se njuni poti ločili. Debeljaka, ki je imel že več tednov visoko vročino, so pustili v tamkajšnji bolnišnici, za Žitnika se je pot nadaljevala po begunskih postajah vojakov najprej v taborišču Višek, nato v sprejemnih centrih, ki so bili po državi urejeni za razorožene člane jugoslovanske vojske, septembra je naposled prišel v Eboli.

Tu sta se Debeljak in Žitnik po nekaj mesecih ponovno srečala. Negotovim razmeram navkljub, kljub skrbi za prihodnost, domače, tudi za zdravje sta v nemogočih in težko predstavljenih razmerah sodelovala, soustvarjala, urejala številne slovenske tiskovine, ki so nastajale v begunstvu v Italiji in so bile dotiskane predvsem v Eboliju. Nadaljevala sta delo, ki sta ga opravljala že med vojno v Postojni, Trstu, Gorici, Ajdovščini. V begunski literaturi, dnevniških in spominskih zapisih najdemo o obeh mladih umetnikih več pričevanj, ki omenjajo njuno risarsko spretnost, pa tudi zavzetost in mladostno zagnanost.

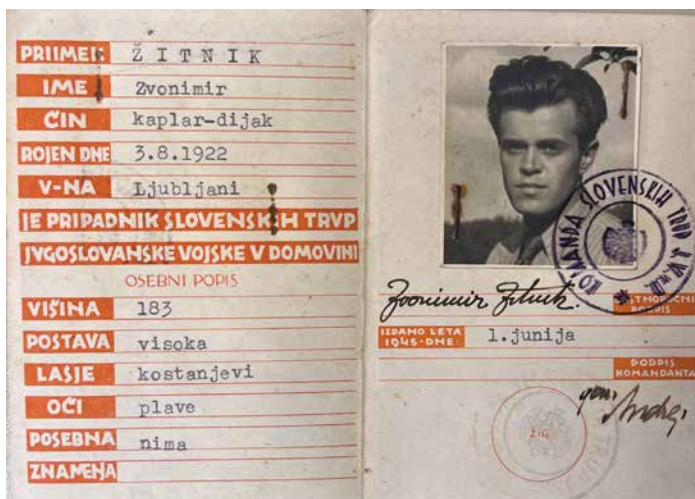
»V težko predstavljenih razmerah sta sodelovala, soustvarjala, urejala številne slovenske tiskovine, ki so nastajale v begunstvu v Italiji.«

Debeljakova družina je po koncu vojne ostala v Sloveniji, v Ludvikovi rojstni hiši, ki je danes v zaselku Male Vinice, živi njegov nečak, ki je tudi Ludvik Debeljak, po stricu nosi ime, doma ima uspešno podjetje, ki izdeluje suho robo in z njo trguje. Spoznala sem ga 16. oktobra letos, ko sem ga obiskala na njegovem domu s pogledom na zvonik novoštiftarske cerkve Marije Vnebovzete.

Žitnikova družina pa se je razdelila, oče, ki je bil tiskar, je ostal v Ljubljani in je moral delati v Jugoslovanski tiskarni, kjer so tiskali časopis *Ljudska pravica*, tik pred koncem vojne pa je dotiskal zadnjo številko dnevnika *Slovenec*. Mama Marija in sestra Majda in

Debeljakov avtoportret iz leta 1943 (Sodraških 800, Ljubljana 2020, str. 835);

spodaj: Žitnikova izkaznica Slovenskih trup Jugoslovanske vojske v domovini št. 452 (Arhiv Studia slovenica, fond Zvonimirja Žitnika, mapa 1)

Jelena pa sta bili v begunskih taboriščih za civiliste najprej v Monigu, nato v Ser-viglianu. Z Zvonetom so si dopisovali, po vojni so se odselile v Argentino.

Taborišče v Eboliju

V prvem Zborniku Svobodne Slovenije, ki je izšel v Argentini leta 1949, je objavljen nepodpisan članek z naslovom *Slovenski begunci v Eboli*. Med drugim takole beremo: "Taborišče je bilo kakih 10 minut od mesta na ravnini, le Slovenci so bivali na gričku. Slovencev je bilo v Eboliju kakih 700. Bivali so pod šotori, ki so bili pod oljkami, med šotori pa so bile speljane lepe stezice in poti kot v kakem parku. Imeli pa smo tudi nekaj barak iz pločevine; v eni je bila kantina, v drugi kapela, v tretji štab in četrta je služila za predavanje. V kapeli je bila sv. maša vsak dan – imeli smo dva kurata: g. Kunstlja Ignacija in g. Robleka Petra. Ob nedeljah pa je bila sv. maša na prostem pred barakami. /.../

Življenje je bilo v taborišču precej razgibano. Poleg vaj je bilo nešteto tečajev. Imeli smo tudi pevski zbor, ki ga je vodil g. Savelli Emil. Od časa do časa je poskrbel za zabavo tudi dramski odsek, ki je uprizoril v taboriščni kinodvorani več iger, med njimi 'Trije vaški svetniki', 'Mrtvaški ples', 'Postržek' itd. Propagandni odsek je izdajal 'Jugoslovanski vestnik', humoristični stenski časopis 'Rafal', pri katerem so sodelovali pok. slikar Zvone Žitnik, Gorazd (Hotimir, op. p.)

in Debeljak (Ludvik, op. p.). Pesniki so izdajali tudi svojo revijo 'Mi in svet'. Propagandni odsek je izdal tudi nekaj pesniških zbirk.

Slovenski študentje so stanovali v dijaškem internatu. Gimnazijo je obiskovalo 350 dijakov, od teh 36 Slovencev. Študentje so priredili več izletov na bližnje hribe in Pompeje. Profesorji gimnazije so vodili za ostale tudi tečaj angleščine in francoščine. Od raznih tečajev je treba ome-

niti kmetijski tečaj in radiotelegrafski. Športniki so gojili predvsem nogomet in lahko atletiko ter so nekajkrat tekmovali z italijanskimi klubi.

Umrli so v Eboliju: Debeljak Ludvik, ki je bil izvrsten slikar, in Žitnik Zvone, ki je utonil pri kopanju."

Levo: nečak Ludvika Debeljaka, ravno tako Ludvik Debeljak in Erika Jazbar;

spodaj: Taborišče v Eboliju v risbi Ludvika Debeljaka za revijo Mi in svet (Arhiv Studia slovenica, Zbirka gradiva Slovenske ljudske stranke, škatla 65);

na dnu: Zvone Žitnik tiskar v Eboliju z naslovnici revije Mi in svet (Arhiv Studia slovenica, fond Zvonimirja Žitnika, mapa 1)

